

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. VII св. 1—2

БЕОГРАД 1955

САДРЖАЈ

	Страна
1. <i>А. Белић</i> : Друштвени утицај на развитак српскохрватског књижевног језика	1
2. <i>М. Стефановић</i> : Граница слога у речима српскохрв. језика	14
3. <i>Милија Сташић</i> : Гребови и гребаша	31
4. <i>К. Тараповски</i> : Међународни славистички састајак у Београду	41
5. Језичке науке	51

— УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Секретар Уредничког одбора — *Бранислав Милановић*

Научна Књига

ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ
БЕОГ АД 1955

Штампа Графичко предузеће „Академија“ - Београд, Космајска ул. бр. 28

МЕЂУНАРОДНИ СЛАВИСТИЧКИ САСТАНАК
У БЕОГРАДУ
(15 – 21 септембра 1955)

Пре Другог светског рата научна сарадња међу славистима разних земаља почела је доста лепо да се развија. Два велика славистичка конгреса, у Прагу 1929 и у Варшави и Кракову 1934 године, поставили су јој солидан темељ. На тим конгресима биле су заступљене мање више све земље у којима је славистика развијена, осим Совјетског Савеза, без чијег учешћа међународна сарадња на пољу славистике, наравно, није могла бити потпуна. Трећи међународни славистички конгрес требало је да се одржи у Београду у септембру 1939 године. За њега су биле извршене све припреме, објављено је и пет књига претходних публикација, али услед избијања рата конгрес је отказан. После рата вршене су припреме за нов конгрес у Москви. Он је прво заказан за пролеће 1947, а затим је одгођен за 1948 годину. Међутим, због затегнуте међународне политичке ситуације до њега уопште није дошло. После тога ниједна земља није показивала иницијативе да на широј основи обнови контакт међу славистима разних земаља. Почело се помишљати на уже међународне састанке слависта, углавном претставника оних земаља које су у периоду хладног рата одржавале међу собом културне везе. Међу првима на ту идеју су дошли и професори славистичких катедара Београдског универзитета, који су још у пролеће 1954 године одлучили да закажу један такав састанак у Београду за октобар те године. Међутим, на предлог неких југословенских, а тако исто и страних слависта, овај састанак је одложен за септембар 1955. У међувремену одржана су два мања међународна славистичка састанка: у источном Берлину (у октобру 1954) и у Риму (крајем авгу-

ста и почетком септембра 1955). Број учесника на тим састанцима био је, из ових или оних разлога, веома ограничен. На берлинском састанку Југославија уопште није била претстављена, а на састанку у Риму учествовала су само два југословенска научника (А. Белић и А. Слодњак).

За београдски састанак слависта припреме су вршене читаву годину дана. Још почетком новембра 1954 одржана је у Београду конференција претставника славистичких катедара свих југословенских универзитета. На тој конференцији утврђен је датум састанка (15—21 септембар 1955) и одлучено је да се позиви на састанак упуте у све земље у којима се ради на славистици. Вођење свих послова око сазивања састанка поверено је Организационом одбору у који су ушли: др. Александар Белић (Београд) као претседник, др. Антун Барац (Загреб), др. Антон Слодњак (Љубљана) и Блаже Конески (Скопље) као потпретседници, др. Кирил Тарановски (Београд) као генерални секретар, др. Стјепан Ившић (Загреб), др. Франце Томшич (Љубљана) и др. Јован Вуковић (Сарајево) као секретари, а као чланови: др. Драгољуб Павловић, др. Михаило Стевановић, Радован Лалић и др. Видо Латковић (из Београда), др. Јосип Бадалић, др. Мате Храсте и др. Фран Петре (из Загреба), др. Антон Оцвирк, др. Николај Преображенски и др. Емил Штампар (из Љубљане), др. Харалампје Поленаковић и Димче Левков (из Скопља), Салко Назечић и Бошко Новаковић (из Сарајева) и др. Миливој Павловић, Младен Лесковац и др. Петар Ђорђић (из Новог Сада). На другој конференцији претставника свих југословенских универзитета, одржаној крајем децембра 1954, утврђен је и следећи оквирни програм састанка: 1) организациона питања: а) о сазивању међународног славистичког конгреса; б) о изради славистичке библиографије; в) о размени публикација; г) о разним другим могућним формама ближе сарадње међу славистима разних земаља; д) о пружању организоване помоћи научном славистичком подмлатку, итд.; 2) научноинформативни реферати о развоју славистике у појединим земљама у послератном периоду; 3) научни реферати о следећим темама: а) Задаци и методи проучавања словенских језика (као напр.: Савремене лингвистичке струје у свету и словенска лингвистика, Основи словенске синтаксе, Стварање и раз-

витака словенских књижевних језика, и сл.); б) Задачи и методи проучавања словенских књижевности (као напр.: Проучавање међусобних веза словенских књижевности и њихових односа према другим књижевностима, проучавање народне књижевности код Словена и сл.).

Иницијатива југословенских слависта наишла је на пуно разумевање код наших народних власти: Савезно извршно веће, Извршно веће НР Србије и Комисија за културне везе с иностранством обезбедили су Организационом одбору новчана средства потребна за одржавање састанка. Да је ова иницијатива дошла у прави час, види се и по свестраној подршци коју су најистакнутији претставници славистичке науке у читавом свету пружили Организационом одбору. Позив на састанак упућен је у двадесет разних земаља. Претставници седамнаест земаља одазвали су се позиву. Извинили су се само позвани научници из Белгије, Норвешке и Канаде. Колики је интерес за београдски састанак владао међу славистима, види се по импозантном броју научника који су узели на њему учешћа: 67 из иностранства и око 160 из Југославије (од тога 60 као пуноправни учесници, а остали као гости). Од страних слависта у раду састанка учествовали су следећи научници: В. В. Виноградов, М. П. Алексејев, В. И. Борковски, П. Н. Третјаков, Ј. С. Маслов и А. С. Мјасников из СССР; Тадеуш Љер-Сплавнишки, Витољд Дорошевски, Жђислав Штибер, Антонина Обремиска-Јаблоњска, Тадеуш Микуљски, Хенрик Волпе, Марјан Јакубјец, Жежи Зјомек и Јан Кот из Пољске; Бохуслав Хавранек, Франк Волман, Јозеф Курц, Јулијус Долански, Карел Хоралек, Андреј Мраз и Винцент Бланар из Чехословачке; Владимир Георгијев, Петар Динеков, Иван Леков и Ј. Андрејчин из Бугарске; Андре Мазон, Андре Вајан, Марсел Ерар, Жорж Лисиани, Анри Боасен, Шарл Корбе и Робер Триомф из Француске; Роман Јакопсон, Вацлав Љедницики, Хорас Лант и Сватава Пиркова-Јакопсон из САД; Сергеј Коновалов, Борис Унбегаун, В. К. Метјус, Елизабет Хил, Валентин Кипарски, Моника Партриц, Роберт Оти, Надежда Городецки, В. Холтум и Вера Јаварек из Енглеске; Паул Дилс, Ервин Кошмидер, Алфред Рамелмејер, Алојс Шмаус и Всеволод Сечкарев из Немачке; Гунар Гу-

нарсон и Гунар Јакопсон из Шведске; Ђовани Мавер и Карло Вердиани из Италије; Рудолф Јагодич из Аустрије, Ернест Дикенман из Швајцарске, К. Х. ван Схоневелд, Том Екман и К. А. ван ден Берк из Холандије, Ејно Ниеминен из Финске, Карл Стиф из Данске, Ласло Хадрович и Петер Кирали из Мађарске и Емил Петровић и Ђ. Болокан из Румуније. Тако су се у Београду први пут састали на заједничком скупу слависти из свих словенских, као и из већине несловенских земаља у којима се негује славистика. Међу учесницима из Западне Европе и САД, поред мањег броја млађих научних радника, нашли су се безмало сви најпознатији претставници славистичке науке у тим земљама. На тај начин је овај београдски састанак добио пун ауторитет да одлучује о свим горућим питањима организације научног рада на пољу славистике. Иако овај састанак није замишљен као конгрес, он је то уствари био.

Како између многих земаља у току последњих година није било ближег научног додира, врло велики интерес су изазвали научноинформативни реферати о развоју славистике у појединим земљама после Другог светског рата. За те реферате било је предвиђено два дана, 17 и 18 септембар, што се показало као недовољно; зато се с њиховим читањем наставило и последњег дана, 21 септембра, после подне. Словенски научници, сасвим разумљиво, имали су по неколико реферата посвећених словенској лингвистици и историји словенских књижевности у својим земљама; ти реферати читани су првога дана у секцијама. Југословенски слависти били су спремили два колективна реферата: о раду на словенској лингвистици у Југославији (Михаило Стевановић, Мате Храсте, Антон Бајец, Блаже Конески и Петар Ђорђић) и о раду на историји словенских књижевности (Драгољуб Павловић, Емил Штампар, Антон Слодњак, Харалампје Поленаковић и Радован Лалић). У секцији за лингвистику наш реферат је прочитао проф. Храсте, а у секцији за књижевност — проф. Драгољуб Павловић. Совјетски научници су изненадили учеснике састанка, јер су донели са собом већ отштампане врло исцрпне реферате и поделили их слушаоцима. Њихови реферати посвећени су научном раду на проучавању следећих

грана славистичке науке у СССР: 1) руског књижевног језика (В. В. Виноградов); 2) историске граматике и дијалектологије источнословенских језика (В. И. Борковски); 3) јужних и западних словенских језика (Ј. С. Маслов); 4) старе руске књижевности (Д. С. Лихачов); 5) руске књижевности XVIII—XX века (А. С. Мјасников). Совјетски учесници своје реферате нису ни читали; само је у секцији за лингвистику усмено реферисао В. В. Виноградов, а у секцији за књижевност — А. С. Мјасников. Пољаци су такође спремили већи број научноинформативних реферата. У секцији за језик говорили су Тадеуш Љер-Сплатињски (о словенској лингвистици у Пољској) и Жђислав Штибер (о раду на дијалектологији), а у секцији за књижевност — Жежи Зјомек (о проучавању старе пољске књижевности), Тадеуш Микуљски (о проучавању књижевности из доба просвећености), Хенрик Волпе (о Мицкјевичевој години у Пољској), Јан Кот (о проучавању новије пољске књижевности) и Марјан Јакубјец (о раду пољских научника на проучавању осталих словенских литература). О словенској лингвистици у Чехословачкој говорио је Бохуслав Хавранек, о раду на старословенском речнику Јозеф Курц, а о проучавању словенских књижевности у Чехословачкој Франк Волман. Бугарски научници поднели су само два научноинформативна реферата: у секцији за језик прочитан је заједнички реферат Ј. Андрејчина и Ивана Лекова, а у секцији за књижевност говорио је Петар Динеков. Научници из несловенских земаља већином су били спремили само по један реферат о целокупном раду на славистици у њиховим земљама за последњих десет година. Ти реферати читани су у пленарним седницама (17 и 21 септембра). О француској славистици реферисао је Андре Вајан, о америчкој Вацлав Љедницики и Роман Јакопсон, о енглеској Елизабет Хил, о мађарској Петер Кирали, о аустриској Рудолф Јагодич, о италијанској Ђовани Мавер, о немачкој Алојс Шмаус и о румунској Емил Петровић. Сем тога у пленуму је прочитан и реферат П. Н. Третјакова о раду Славистичког института Академије наука СССР и Р. Триомфа о проблему размене слависта између Француске и словенских земаља.

Научни реферати читани су такође по секцијама, 20 и 21 септембра. У секцији за књижевност прочитано их је

дванаест, а у секцији за језик двадесет, тако да се другога дана секција за језик морала поделити на две потсекције. Због великог броја реферата није се могла развити ни научна дискусија о њима. У секцији за језик проф. Белић је говорио о значају глагола са два вида у словенским језицима, В. К. Метјус о старословенским групама шт/жд, Валентин Кипарски о стабилизацији словенског акцента, Ејно Ниеминен о проблему утицаја прасловенског језика на прибалтичко-финске језике, Ласло Хадрович о проблемима мађарских елемената у српскохрватском језику, Владимир Георгијев о концепцији индоевропских гутурала и њеном одразу на етимологији словенских речи, Витољд Дорошевски о дијалектологији и историско-упоредној методи^у науци о језику, Виктор Новак о морфолошким преображајима словенских писама у зони словенско-латинске симбиозе, Жорж Лисиани поводом анкете Летописа Матице српске о српскохрватском књижевном језику, Ђорђе Сп. Радојчић о старим српским повељама и рукописним књигама за време Другог светског рата, Тадеуш Љер-Сплавински о језичким односима келтско-прасловенским, Бохуслав Хавранек о проучавању развитка словенских књижевних језика у вези с друштвеним развитком, Јосип Хам о прасловенском јату у западнословенским и јужнословенским језицима, Иван Леков о колебањима у флексивном карактеру словенских језика, Васо Томановић о неким случајевима дијатезе у српскохрватском и руском језику, Карел Хоралек о потреби упоредне словенске лексикологије, Винцент Бланар о лексиколошкој и граматичкој проблематици особних имена, Сретен Живковић о словенском глаголском виду, Људевит Јонке о идеолошким основама загребачке филолошке школе XIX столећа, а Блаже Конески је изнео неке примедбе о језику словенских апостола т. зв. најстарије редакције. У секцији за књижевност М. П. Алексејев резимирао је своју расправу о словенским изворима Утопије Т. Мора, Андре Мазон је говорио о репертоару пастора Грегори (1672—1675), Фран Петре о југословенским књижевностима у XX веку („Од модерне до експресионизма и сиреализма у југословенским књижевностима“), Марија Боршник о доприносу новије словеначке књижевности светској литератури, Алојс Шмаус

о путевима и циљевима проучавања словенске народне епике, Мираш Кићовић о српској вертепској драми у вези са сличном народном драмом код неких словенских народа, Јулијус Долански о задацима и методима проучавања међусобних књижевних веза народа Чехословачке и Југославије, Иван Есих о новој књижевној врсти Science fiction и словенским књижевностима, Андреј Мраз о српској народној песми у развоју словачке књижевности, Николај Преображенски о Пушкину и В. Ирвингу, Харалампје Поленаковић о односима Јордана Хаџи-Константинова са Друштвом српске словености и Јакша Равлић о одразу домаће стварности у дубровачкој књижевности. Сви реферати који су прочитани на састанку биће објављени у издањима Организационог одбора.

И научноинформативни и научни реферати изазвали су живо интересовање код учесника састанка, што се видело из дискусија које су вођене „по кулоарима“. Не мислимо да потценимо значај тог дела програма ако кажемо да одлуке донете о организационом питањима ипак претстављају највећи успех септембарског састанка. Још првога дана састанка био је изабран Радни комитет од 31 члана, у који су ушли претставници свих осамнаест земаља. На седницама тога Комитета вођена је исцрпна дискусија о међународној научној сарадњи на пољу славистике и припремљене су одлуке, које су затим поднете на одобрење пленуму. Међу тим одлукама на првом месту треба поздравити оснивање Међународног одбора слависта у који су ушли: Виктор Виноградов, Тадеуш Љер-Сплативињски, Бохуслав Хавранек, Владимир Георгијев, Александар Белић, Андре Мазон, Елизабет Хил, Роман Јакопсон, Ад. Стендер-Петерсен, Макс Фасмер, Ђовани Мавер и Емил Петровић — као чланови, а Виктор Борковски, Витољд Дорошевски, Јулијус Долански, Петар Динекон, Антун Барац, Андре Вајан, В. К. Метјус, Вацлав Љедницики, Гунар Гунарсон, Рудолф Јагодич, Еторе Ло Гато и Иштван Књежа — као заменици. Одбор је одржао у Београду и своју прву седницу (21 септембра), на којој је одлучио да се будући Међународни славистички конгрес одржи у Москви 1958 године. За претседника одбора изабран је В. В. Виноградов, који ће руководити припремама за конгрес и у ту сврху организовати конгресни секретаријат са седиштем у Москви.

У Радном комитету водила се нарочито исцрпна дискусија о редовном објављивању славистичке библиографије. Показало се, међутим, да је засад немогућно организовати њено издавање на једном месту. Зато је одлучено да се убудуће објављује јединствена библиографија само за словенску лингвистику, у Библиографском годишњаку који ће издавати редакција часописа „Rocznik Slawistyczny“ у Кракову. Материјал за тај Годишњак прикупљаће у словенским земљама академије наука или универзитети, а у несловенским земљама поједини научни радници. На једној од седница Радног комитета одлучено је да се организација тога посла повери: у Пољској Т. Љер-Сплаввињском, у СССР В. В. Виноградову, у Југославији А. Белићу, у Чехословачкој Ј. Курцу, у Енглеској Б. Унбегауну, у Румунији Е. Петровићу, у Италији Ђ. Маверу, за САД и Канаду Х. Ланту, за све публикације на немачком језику Е. Дикенману, а за све публикације на француском — Словенском институту у Паризу (Institut d'études slaves). Такође је одлучено да се замоли проф. Ад. Стендер-Петерсен да организује прикупљање славистичке библиографије у северноевропским земљама, проф. Књежа у Мађарској, проф. Кошерју (Уругвај) у Јужној Америци и проф. Кимура у Јапану. Редакција Годишњака побринуће се да се мрежа референата прошири и на остале земље. Одлучено је такође да лингвистичка библиографија буде што исцрпнија и да садржи кратке резимеје свих важнијих написа; уколико се пак буде давала и оцена неког дела, она ће морати бити потписана. У библиографију ће се уносити и публикације које се објављују као рукописи (са тиражем преко 100 примерака), као и нештампане докторске дисертације чији се микрофилм може добити. Како се о словенским књижевностима објављује много више књига, расправа и чланака него о словенским језицима, засад није било могућно организовати да се библиографија свих тих радова публикује на једном месту. Зато је одлучено да се у свакој словенској земљи издају библиографије свега што се тиче проучавања свих словенских књижевности у њој. Бригу о томе узмеће на себе академије наука или универзитети. А за све несловенске земље основаће се један библиографски центар при универзитету у Лајдену (Холандија). Тај центар издаваће

библиографски годишњак, који ће по могућству обухватити све што се о словенским књижевностима пише у несловенском свету. Тај центар образоваће мрежу својих референата, а ради координације посла повезаће се са библиографским центрима у словенским земљама (академијама и универзитетима).

У дискусији у Радном комитету посвећена је посебна пажња размени публикација између научних установа у разним земљама. Одлучено је да се при академијама наука или при универзитетима организују посебна тела која ће се бринути о тој размени, а тако исто и о попуњавању празнина које су настале у току ранијих година у колекцијама разних периодичних и сериских издања, као и у осталој научној литератури. Та тела морала би имати своје посебно финансиско пословање.

Најзад, у Радном комитету било је речи и о размени старијих и млађих научних радника између научних установа у разним земљама. Одлучено је да се та размена убудуће организује на бази реципроцитета, и то тако да трошкове око боравка неког научног радника у једној земљи носе научне установе оне државе у којој је он гост. Одлучено је такође да се тражи од влада појединих држава да предвиде овакву размену научних радника у културним конвенцијама које закључују с другим владама.

Овај приказ рада београдског славистичког састанка не би био потпун ако не бисмо нарочито истакли ону атмосферу добре воље и узајамног поверења која је владала на њему. Та пријатељска атмосфера стварана је и одржавана у личним контактима између чланова појединих делегација, нарочито на пријемима и излетима организованим у част учесника, који су сви протекли у врло лепом расположењу. Већ првога дана састанка потпретседник Савезног извршног већа Родољуб Чолаковић приредио је увече свечани пријем за све учеснике састанка у просторијама Савезног извршног већа. Сутрадан после подне делегати из иностранства са члановима Организационог одбора направили су излет на Авалу. Том приликом гости су посетили гроб Незнаног јунака, после чега им је Организациони одбор приредио малу закуску у хотелу на Авали. Да поменемо и врло успелу претставу

„Дунда Мароја“ у Југословенском драмском позоришту, која је у част делегата одржана у суботу 17 септембра. У понедељак 19 септембра сви учесници састанка провели су цео дан на излету. Прво су посетили Нови Сад, где су обишли Филозофски факултет и Матицу српску, а затим, после заједничког ручка у хотелу „Дунав“ у Чортановцима, одвезли су се на Стражилово, где им је Градски одбор Сремских Карловаца приредио закуску и врло успелу фолклорну приредбу. После тога су још обишли Градски музеј у Сремским Карловцима. У уторак 20 септембра Српска академија наука приредила је у част делегата поподневни пријем у своме клубу, а последњег дана, у среду 21 септембра, сви учесници састанка били су гости председника Народног одбора Београда Милоша Минића на свечаном вечерњем пријему у просторијама хотела „Мажестик“. Неки страни делегати нису одмах после састанка напустили нашу земљу, већ су посетили и друге наше славистичке центре (Загреб, Љубљану и Скопље). Из писама које је од њих добио Организациони одбор види се да су они понели најлепше утиске не само са састанка него и из наше земље уопште.

Ми верујемо да ће сви славистички центри, у првом реду у словенским земљама, уложити озбиљне напоре за спровођење у живот свих одлука о организационим питањима донетим на септембарском састанку. Тако ће овај састанак обележити прекретницу у међународној сарадњи на пољу славистике. Зато југословенски слависти, а на првом месту чланови Организационог одбора на челу са својим председником проф. Белићем, не треба да жалé труд и напоре које су уложили да се овај састанак оствари.

К. Тарановски